

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
TAIKOMOSIOS DAILĖS IR TECHNOLOGIJŲ KATEDRA

Laura Daučiūnaitė

Dailės magistratūros (specializacija - oda) studentė

„Tradicija ir meistriškumas“

Knygų meno studija

Magistro darbas

Mokslinis vadovas: doc. Albinas Kavaliauskas

Recenzentė: doc. Gražina Šimoliūnienė

Šiauliai, 2012

ŠIAULIAI UNIVERSITY
FACULTY OF ARTS
DEPARTMENT OF APPLIED ART AND TECHNOLOGIES

Laura Daučiūnaitė

Student of Art (leather) undergraduate studies

„Tradition and Excellence“

Studio of books art

Master's Thesis

The scientific supervisor: doc. Albinas Kavaliauskas

The reviewer: doc. Gražina Šimoliūnienė

Šiauliai, 2012

SANTRAUKA

Magistro darbo tema “Tradicija ir meistriškumas”, tai knygų meno studija skirta skatinti meninės knygrišystės, odos amatų plėtrą šiandienos visuomenėje. Puoselėjant odininkystės tradicijas, siekiama paskatinti visuomenę pažvelgti į knygą, kaip į vieną reikšmingiausių žmonijos kultūros paveldų, paskatinti domėtis šia sritimi, studijuoti unikalias knygų įrišimo technikas. Knygų meno studijos projektą sudaro parengtas baldinės įrangos komplekto projektas, sukuriant knygrišių darbo vietas ir sieninė dviejų dalių kompozicija, kurioje siekiama įprasmiti knygų meno temą. Kuriant kompoziciją remtasi išlikusiomis XVI – XVIII a. senosiomis graviūromis, šiandieninių Lietuvos ir Europos knygrišystės meistrų kūrybiniais darbais, darbo įrankiais ir darbo aplinka. Knygų meno studijos projektas “Tradicija ir meistriškumas”, įgyvendintas senuosiuose Šiaulių universiteto menų fakulteto Zubovų rūmų restauruotų rūsių patalpose. Istorinė aplinka, tinkama studijai, kuri galėtų tarnauti ne tik kaip mokymo ar praktikos centras, bet kaip vienas iš Šiaulių universiteto įvaizdį formuojančių sektorių.

Knygos meno ir jos aplinkos kūrimas, tradicijų tęstinumas šiandieniniame modernios kultūros kontekste yra labai svarbus, todėl būtina šiuolaikinių priemonių pagalba tą unikalų materialiosios kultūros paveldą vystyti, knygos meno istoriją populiarinti, ir sudaryti galimybes susipažinti plačiai visuomenei.

SUMMARY

The master subject is „Tradition and Excellence“, it is a Book Art studio for encouraging artistic bookbinding and leather craft development in today's society. Upholding the traditions of leather craft it is strived to encourage the society to look at the book as at one of the most significant humankind culture heritage, to motivate to follow this area, to study unique bookbinding techniques. The project of the Book Art studio consists of prepared furniture facility project, where bookbinders' work places are made, and a two part composition on the wall, which is aimed to give a sense for the Book Art subject. In creating the composition the extant antique engravings, today's lithuanian and european bookbinding craftsmen works, instruments of work and environment were used. The Book Art studio project „Tradition and craftsmanship“ is realized in restored Zubovai palace basement room, in Šiauliai University Faculty of Arts. Historical surrounding is proper for the studio, which could be used not only as a study and practice center, but also as a one of the sectors to form Šiauliai University image.

The Book Art and it's environment creation is very important in nowadays modern culture context, therefore it is essential to represent the society with the history using modern means.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. PROFESINĖS DARBO APLINKOS FORMAVIMOSI RAIDOS ESMINIAI BRUOŽAI.....	11
1.1. Istorinių – tradicinių kriterijų įtaka.....	11
1.2. Funkcinių reikalavimų įtaka tikslinės erdvės formavimui	11
1.3. Darbo aplinkos stilistikos tendencijos	12
2. TRADICINIŲ AMATO DIRBTUVIŲ APLINKOS SAVITUMAI ISTORINĖSE GRAVIŪROSE	13
3. PRAKTINĖS VEIKLOS APLINKOS FORMAVIMAS	14
3.1. Tikslinė darbo įranga ir jos dislokavimas.....	15
3.2. Verslo aplinkos estetika ir aksesuarai.....	16
3.3. Dalykinė apranga bendro įvaizdžio sudedamoji dalis	17
4. ŠIUOLAIKINIŲ DIZAINERIŲ DARBO APLINKOS SPRENDIMAI	19
5. KNYGŲ ĮRIŠIMO IR DOKUMENTŲ RESTAURAVIMO CENTRŲ ŠIUOLAIKINĖS DARBO APLINKOS ANALIZĖ	20
5.1. Lietuvos mokslų akademijos restauravimo skyriaus darbo aplinka	20
5.2. Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos restauravimo centro ir knygrišyklos erdvės ir įranga.....	24
5.3. Vilniaus universiteto bibliotekos restauravimo skyriaus interjero skiriamieji bruožai	31
5.4. Šiuolaikinių knygų įrišimo ir restauravimo dirbtuvių aplinkos stilistikos bendrieji bruožai	34
6. KNYGŲ MENO STUDIJOS KONCEPCIJA	37
7. ZUBOVŲ RŪMŲ STATUSAS IR ARCHITEKTŪRINĖS ERDVĖS PRITAIKOMUMAS KNYGŲ MENO STUDIJAI	38
8. MENINIO IR TECHNINIO SPRENDIMO PAIEŠKOS IR VYSTYMAS.....	39
8.1. Baldinės įrangos projektavimas ir techninių sprendimų paieškos.....	40
8.2. Meninių akcentų knygų meno studijai sukūrimas ir įgyvendinimas	44
9. PARENGTO KŪRYBINIO PROJEKTO FOTO PRISTATYMAS	56
IŠVADOS.....	60
LITERATŪRA	61

ĮVADAS

Šiandien originaliai ir estetiškai įkurti darbo aplinką yra ganėtinai sunku. Svarbu, kad patalpose būtų jaučiama stilistinė vienovė, aplinka nevalgintų bei maloniai nuteiktų darbui. Literatūros, interjero pavyzdžių, specialistų nuomonių gausu įvairiuose šaltiniuose, tačiau svarbu pasirinkti tą variantą, kuris darbo atmosferą paverstų ne komercine, o jaukia, malonia ten sugrįžti vėl ir vėl. Darbo aplinka įgauna savitą atspalvį, kai ji papildomas įvairiais aksesuarais, keleto atspalvių baldais ir pan. Šiandien siekiama labiau koncentruotis į patį dizainą, technologijas, medžiagos kokybę, išradingumą bei idėjos išbaigtumą tam, kad būtų galima patenkinti įvairių klientų poreikius. Variantų kaip sukurti jaukią darbo vietą tiek daug, kad atsilaikyti pagundai viską sutalpinti vienoje erdvėje neretai labai sunku. Svarbiausia – gebėti pasirinkti ir estetiškai užpildyti tikslinės paskirties erdvę.

Mūsų kultūra savo prigimtimi yra žodžio, teksto kultūra, o raštas ir knyga taip ilgai buvo pagrindinė informavimo priemonė, kad mes ją suvokiame esant universaliai. Knyga perteikia sukaupią išminties lobyną ir turtina dvasią, knyga apima visas gyvenimo sritis, atliepia visus jo pokyčius, atspindėdama visą įvairovės spektrą. Būtina pripažinti, kad šiuo metu knyga išgyvena nerimastingą situaciją. Šiandieniniame elektroniniame pasaulyje knyga negali būti išstumta. Taip, ji kinta evoliuciuojama, kaip tai darė jau ne kartą istorijoje, tačiau akivaizdu, kad mūsų sąmonėje nėra knygai pakaitalo ir vargu ar kada nors bus [7].

Knygrišystė – knygos įrišimo amatas, kurio pradžia siekia IV – Va. Jau Egipte papirusai būdavo meniškai apipavidalinami ir laikomi dekoruotose dėžutėse. Pradėjus gaminti diptichus, vienodo formato vaškuotose lentelėse buvo išgrėžiamos skylutės ir virvute surišamos į vieną knygą, vadinamąjį kodeksą. Iš vaškinių lentelių kodekso atsirado pergamento kodeksas. Pergamentiniam kodeksui apsaugoti prie jo iš abiejų pusių buvo tvirtinamos lentelės, tai knygos apdarų ir knygos grafiško apipavidalinimo meno pradžia iš kurio ir išaugo dabartinė knyga [22].

Pasaulyje meninė knygrišystė turi labai senas tradicijas, o Lietuvoje meniškai įrištos knygos pasirodė XV a. pradžioje. Lietuvos feodalinės valstybės laikais Vilnius buvo knygrišystės centras, o 1579 m. įkūrus Vilniaus universitetą spausdintų knygų ir knygrišystės amato poreikis dar labiau išaugo [19].

Darbo problema

Apie darbo aplinką, jos kūrimą, dalykinį stilių dabartiniu metu medžiagos yra nemažai, tačiau susistemintos informacijos nėra daug. Atskiri šaltiniai: straipsniai, publikacijos, pasisakymai, interviu puoselėja idėją, jog darbo aplinkos kūrimas, stilistinės vienovės paieškos bei nenukrypimas nuo klasikinių kanonų ir išvengimas kičo yra riba tarp modernumo ir beskonybės. Baigiamasis magistro darbas tiesiogiai siejasi su dalykinės aplinkos, kuri yra sudedamoji tikslinės veiklos dalis tiek įvaizdžio, tiek sėkmingos veiklos prasme, problemomis. Magistro darbo išsikelta problema yra sugretinti egzistuojančias tikslinės aplinkos nuostatas, padaryti išvadas, ir remiantis jomis sukurti artimą istorinei aplinkai knygų meno studijų erdvę, kad joje įrengtos knygrišyklos patalpos galėtų tarnauti ne tik kaip funkciją atliekančios, bet kaip vienas iš universiteto įvaizdį formuojančių sektorių.

Darbo aktualumas

Veiklos - tikslinės aplinkos - interjeras ir jo stilistika yra neatsiejama dalykinio įvaizdžio dalis, o oda, kaip medžiaga, tiek interjerui, tiek bendram įvaizdžiui suteikia reprezentatyvumo ir solidumo įspūdį.

Temos aktualumą atskleidžia vartotojų poreikis puoselėti savo verslo aplinką, ypač turinčią konkrečią tikslinę paskirtį, pavyzdžiui, valstybinių įstaigų interjero kūrimas ir pan. Nuolatinis domėjimasis ir sekimas šiuolaikine mada suteikia galimybę kurti, bet kartu išvengti nereikalingų klaidų puoselėjant šiuolaikinį interjerą, verslo aplinką. Atliktų tyrimų duomenys, žodinės apklausos, diskusijos su knygrišiais - restauratoriais įrodė, jog knygos meno ir jos aplinkos kūrimas, tradicijų tęstinumas šiandieniniame modernios kultūros kontekste yra labai svarbus, todėl būtina atsižvelgti į šios veiklos srities istorines ištakas ir šiuolaikinių priemonių pagalba tą istoriją pateikti plačiai visuomenei.

Tyrimo objektas

Senujų knygrišyklų darbo aplinka, šiuolaikinių knygrišių – restauratorių darbo įrankiai, įranga, interjeras ir jo stilistika.

Darbo tikslas

Ištirti, išanalizuoti ir parengti teorinę dalį apie senųjų knygrišyklų darbo aplinką, šiuolaikinių knygrišių – restauratorių darbo interjerą ir jo stilistiką, sukurti ir įgyvendinti knygrišyklos projektą Šiaulių universiteto menų fakulteto restauruotuose Zubovų rūmų rūsių patalpose.

Uždaviniai

- Temos paieška, analizė, koncepcijos suformulavimas.
- Teorinė analizė.
- Vizualios istorinės informacijos rinkimas ir analizavimas.

- Knygų meno studijos patalpų analizavimas, būsimo interjero dekoro variacijų ieškojimai, raiškos priemonių paieška, technologinių bandinių ruošimas ir analizavimas.
- Atlikto kūrinio pristatymo pasiruošimo darbai: studijos įrengimas ir paruošimas, pristatymo scenarijaus parengimas, modelių paieška.

Hipotezė

- Tikėtina, kad senųjų knygrišyklų interjero kūrimo principai turi įtakos šiuolaikinių knygrišyklų ir restauravimo centrų interjero projektų rengime ir kūrime.
- Tikėtina, kad tikslinė darbo aplinka turi įtakos darbo rezultatui ir psichologiniam klimatui darbo procese.

Metodika

Magistro darbo teorinėje dalyje atliekama teorinė analizė.

Kūrybinio projekto įgyvendinimui panaudotos medžiagos ir technologijos:

Baldinės įrangos projektas atliktas kompiuterine technika, naudojant Corel Draw X3 ir Adobe Photoshop programas.

Dviejų dalių sieninei kompozicijai sukurti naudota natūrali kiaulės oda, puikiai tinkanti odos reljefams ir tonavimui. Nemažą dalį kūrybinio objekto sudaro įvairių aukščių reljefai, todėl plona odelė puikiai tiko norint išgauti trimatiškumo įspūdį.

Piešimui naudotas „Craft“ popierius, įvairių rodos spalvos atspalvių pastelė, kreidelės ir anilino dažai. Pagrindinei kompozicijai naudojama medžio plaušo plokštė ir suomiškas 2 mm storio kartonas. Klijavimui naudojamas PVA ir tapetinių klijų mišinys.

Technologijos: odos dažymas, tonavimas, daugiasluksnis odos reljefas, kaligrafija ant odos, išpaudo ant odos ir knygų rišimo technologijos.

Skiriamasis projekto bruožas – spalva, kadangi odiniu reljefu ir piešiniais buvo norima perteikti istoriškai egzistavusios aplinkos įspūdį, tarsi sepija kurtą vaizdą (gr. sepią – 1. rudi dažai, gaminami iš galvakojo moliuskos kūne esančios rašalinės liaukos sekreto, naudojami tapyboje; 2. grafikos technika; sepijos dažais sukurtas dailės kūrinys, (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985)). Tiek dažymui ant odos, tiek ant „Craft“ popieriaus parinkti keturių atspalvių anilino dažų deriniai, o švelnus tonų perėjimas užtvirtinamas šiltų atspalvių ruda ir juoda paste.

Darbo struktūra

Knygų meno studijos projektą sudaro: baldinė įranga, suprojektuota kompiuterine technika, naudojant Corel Draw X3 ir Adobe Photoshop programas, dviejų dalių sieninė kompozicija (100x80cm; 130x200cm), teorinė dalis (62 psl.).

Strategija

- **Temos bei koncepcijos suformulavimas.** (Knygų rišimo studija. Kūrybinio projekto, pavadinimu „Tradicija ir meistriškumas“, koncepcija – studijuojant Švedijos, Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos knygrišybos ir tikslinės darbo aplinkos stilistikos tendencijas bei remiantis senųjų knygrišyklų medžio graviūromis, amato technologijų, bei aplinkos specifikos sąsajomis sukurta knygų rišimo studija. Kūrybiniu projektu akcentuojama, kad amato vystimui ypatingą reikšmę turi ne tik amato kanonų, technikų laikymasis, bet ir aplinkos, atitinkančios tam laikmečiui būdingą stilistiką, sukūrimas. Siekiamybė - skatinti meninės knygrišystės, odos amatų plėtrą šiandienos visuomenėje. Įgyvendintas projektas, senuosiuose Šiaulių universiteto menų fakulteto Zubovų rūmų restauruotų rūsių patalpose, galėtų tarnauti ne tik kaip mokymo ar praktikos centras, bet kaip vienas iš Šiaulių universiteto įvaizdį formuojančių sektorių.)
- **Problemos formulavimas.** (Apie verslo aplinką, jos kūrimą, dalykinį stilių medžiagos yra nemažai, tačiau susistemintos ir specifinės informacijos nėra daug. Atskiri šaltiniai: straipsniai, publikacijos, pasisakymai, interviu puoselėja idėją, jog darbo aplinkos kūrimas, stilistinės vienovės paieškos bei nenukrypimas nuo klasikinių kanonų ir išvengimas kičo yra riba tarp modernumo ir beskonybės.)
- **Darbo tikslų bei užduočių nustatymas.** (Ištirti, išanalizuoti ir parengti teorinę dalį apie senųjų knygrišyklų darbo aplinką, šiuolaikinių knygrišių – restauratorių darbo interjerą ir jo stilistiką klasikinės ir šiuolaikinės mados kontekste, sukurti ir įgyvendinti knygrišyklos projektą Šiaulių universiteto menų fakulteto restauruotuose rūsiuose.)
- **Informacijos rinkimas.** (Teorinė analizė.)
- **Prototipų analizė.** (Senųjų XVI amžiaus medžio graviūrų, bei pasirinktų tyrimo objektų (Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos, Vilniaus universiteto, Lietuvos Mokslų akademijos knygų rišimo centru) analizė.)
- **Kūrybinis procesas.** (Eskizavimas, projektavimas, maketavimas, bandinių darymas.)
- **Teorinio rašto parengimas.**
- **Pasiruošimas magistro darbo gynimui kvalifikacinėje egzaminų komisijoje.** (Projekto pristatymo pasiruošimo darbai: darbo eksponavimas numatytoje vietoje, modelių paieška, pristatymo scenarijaus rengimas, repeticijos.)

Magistro darbo planas 2011 m. pavasario semestru:

- Darbo temos, idėjos ir problemos suformulavimas. Hipotezių išsikėlimas. Atliekami esminiai tyrimai ir studijos, teorinė analizė, numatant konkrečią pasirinktos temos meninę variaciją, įvardijant jos aktualumą ir meninio sprendimo naujumą, tikslus, uždavinius.
- Meninio sprendimo analizė ir pagrindimas (konceptija).
- Prototipų, analogų paieškos ir analizė (artimiausi kultūrinės, istorinės sanklodos, analogai, šiuolaikinių knygrišyklų ir knygų restauravimo centrų analizė).
- Eskizavimas, maketavimas, projektavimas. Atliekami tiksliniai bandymai medžiagoje, apimantys meninės apdailos ir konstravimo technikas (lekalų, maketų, bandomųjų gaminių konstravimas), techniniai įgyvendinimo aprašai.

Magistro darbo planas 2011 m. rudens semestru:

- Teorinės dalies galutinis parengimas recenzavimui.
- Sieninio pano įgyvendinimas medžiagoje.
- Baldų išdėstymas patalpose.
- Galutinio projekto pristatymo rengimas (gynimo scenarijaus rengimas, modelių paieška, aprangos derinimas).

Rezultatų naujumas

Magistrinio darbo rezultatas – remiantis Europos (Švedijos, Vokietijos, Prancūzijos, Lietuvos, Italijos) knygrišybos ir tikslinės darbo aplinkos stilistikos tendencijomis, bei remiantis senųjų knygrišyklų graviūromis, amato technologijų, bei aplinkos specifikos sąsajomis sukurta knygų rišimo studija.

Rezultatų praktinis reikšmingumas

Įgyvendintas projektas, senuosiuose Šiaulių universiteto menų fakulteto Zubovų rūmų restauruotų rūsių patalpose, galėtų tarnauti ne tik kaip mokymo ar praktikos centras, bet kaip vienas iš Šiaulių universiteto įvaizdį formuojančių sektorių.

Darbo metodai. Literatūros ir internetinių šaltinių analizė, straipsnių nagrinėjimas bei vaizdinės medžiagos išanalizavimas ir apibendrinimas, tyrimo atlikimas pasirinktuose tiksliniuose objektuose. Naujų technologijų bei dizaino paieška, konstravimas - modeliavimas, technologiniai bandiniai funkcionalumo ir modernumo samplaikos siekimas, fotografavimas, eskizavimas, brėžinių sudarymas, grafinis projektų apipavidalinimas.

1. PROFESINĖS DARBO APLINKOS FORMAVIMOSI RAIDOS ESMINIAI BRUOŽAI

1.1. Istorinių – tradicinių kriterijų įtaka

Oda atliko svarbų vaidmenį civilizacijos vystymuisi. Nuo seniausių laikų žmogus naudojo gyvūnų odą patenkinti savo pagrindiniams poreikiams: gyvūnų kailį naudojo drabužiams, pastogei, kilimams ir net proginiai aprangai siūti. Iš odos taip pat buvo gaminama vyriška avalynė, diržai, aprangos detalės, šarvai. Buityje oda pritaikoma skysčių talpykloms bei valčių gamybai. Net į karą romėnų vyrai keliaudavo su storos odos marškiniais, kurie apsaugodavo kovose [20].

Odos naudojimo ir išdirbimo pradžia siekia akmens bei žalvario amžių. Anksčiau minėtiems poreikiams tenkinti reikėdavo sumedžioti daug žvėrių, o kadangi natūrali žalia oda yra sunki, greitai genda, išdžiovinta sukietėja ir lūžinėja, buvo stengiamasi išlaikyti ir paruošti ją kuo kokybiškesnę [1].

Siekiant maksimaliai išnaudoti natūralios odos savybes bei pritaikomumą tiek tiksliai, tiek pradžioje atsistiktinai vyrai atlikdavo tam tikrus bandymus su oda, stebėjo jos savybes bei jų kitimą metų tekmeje, atsparumą vienoms ar kitoms medžiagoms. Populiariausias odos apdirbimo būdas nuo seniausių laikų – odos minkštinimas, naudojant dūmus, riebalus, ir žievių ekstraktus. Odos apdirbimo būdas naudojant medžių žievę priskiriamas hebrajams. Visais laikais žinios apie odos apdailą ir išdirbimą buvo perduodamos tik iš kartos į kartą ir buvo laikomos giminystės savotišku paveldu [20].

Nuo seniausiųjų laikų jau tradicinėmis tapusios svarbiausios natūralios odos savybės yra: elastingumas, oro ir vandens pralaidumas (priklauso nuo gyvūno tipo), šilumos izoliacija ir atsparumas vandeniui, formos išlaikymas. Visoms šioms savybėms didelę įtaką turi drėgmė ir temperatūra. Šiandien aukštųjų technologijų dėka stengiamasi sukurti kokybišką natūralios odos pakaitalą, tačiau po ilgų bandymų ir ieškojimų buvo įrodyta, jog oda yra viena labiausiai vertinamų natūralių medžiagų, kokybe daug kartų lenkiančia įvairius jos pakaitalus [4].

1.2. Funkcinių reikalavimų įtaka tikslinės erdvės formavimui

Vieni iš pagrindinių kūrinių vertinimo kriterijų - naudingumas (reikalingumas), funkcionalumas ir patikimumas. Funkcinės savybės vertinamos remiantis technologinės estetikos disciplinomis – ergonomika, antropometrija ir kt. Būtent funkcionalumas buvo pirmoji ir būtina sąlyga odiniams gaminiams, kurie iš esmės buvo naudojami buityje ir tik vėliau pradėtas naudoti dekoras taip jiems suteikiant estetiškumo ir dekoratyvumo įspūdį [4].

Pirmieji amatų cechai, pagrįsti kvalifikuotu amatininkų darbu ir paprasta technika, tenkino individualių vartotojų poreikius bei vienu svarbiausių reikalavimų gaminiams kėlė funkcionalumą. Amatų cechai atsirado pirmykštėje bendruomenėje, kurios nariai gamino medžioklės ir buities reikmenis – lankus ir strėles, indus, papuošalus ir kt. Pirmiausia amatų cechai suklestėjo Bizantijoje, Indijoje, Persijoje, Egipte, Sirijoje ir Vidurinės Azijos šalyse. Lietuvoje amatų cechų veikla visiškai atskirta nuo žemės ūkio buvo tik XIII – XIV a. Labiausiai amatų cechų veiklą miestuose skatino kunigaikščiai. Vyravo kailiadirbystės, audimo, batsiuvystės ir kiti amatų cechai. Amatų centrais buvo laikomi Kauno, Klaipėdos, Raseinių, Ukmergės miestai, o didžiausias jų – Vilnius [16].

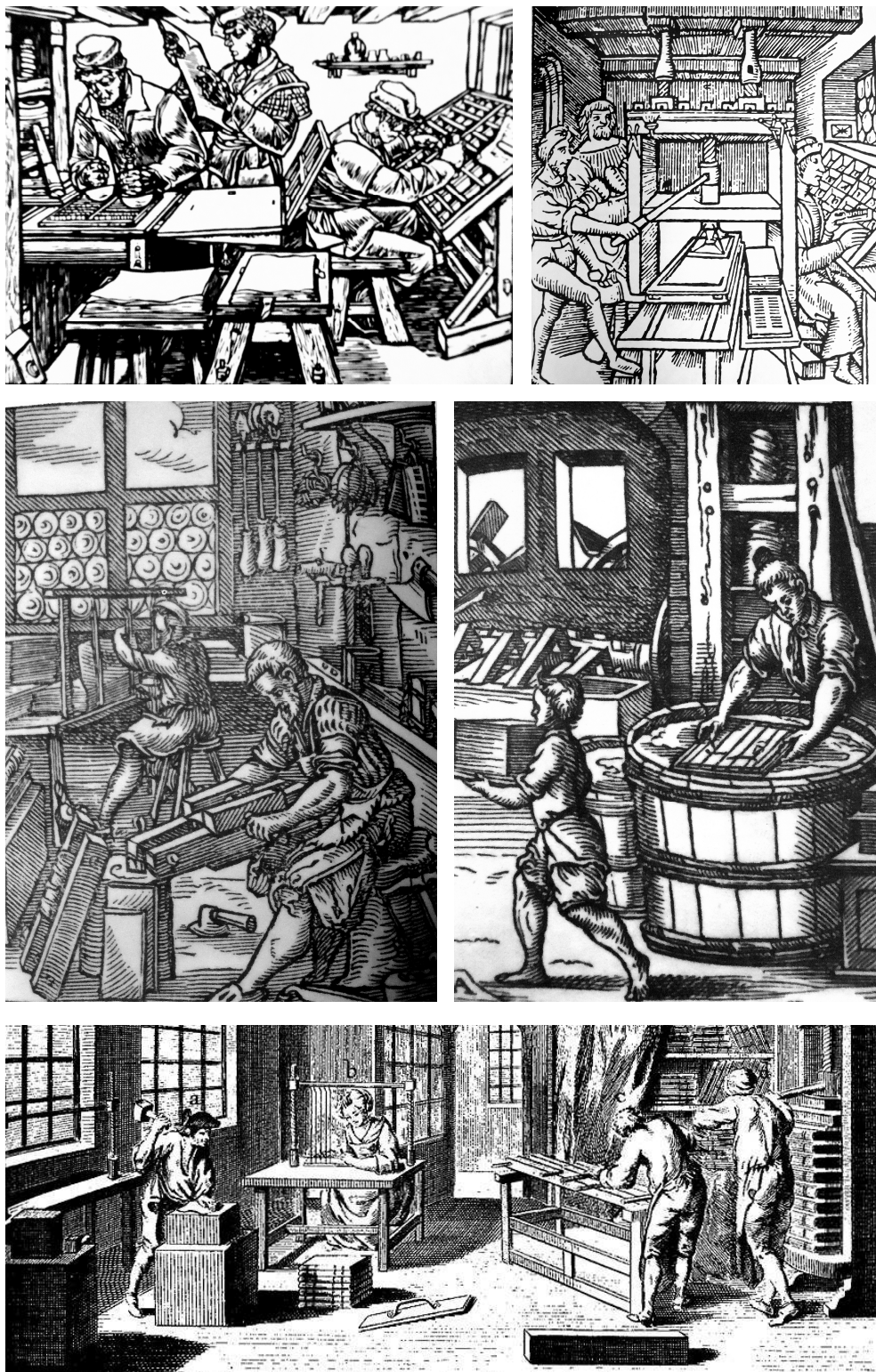
1.3. Darbo aplinkos stilistikos tendencijos

Natūrali oda turi daug estetinių, technologinių ir higieninių savybių: ji minkšta, elastinga ir gali būti naudojama drabužiams, pirštinėms, diržams, apavui, krepšiams ar indams gaminti. Tokiems iš pažiūros paprastiems kasdieniams daiktams amatininkai gebėjo pritaikyti dekorą – padaryti šiuos daiktus estetiškus, turinčius atitinkamam laikmečiui ir vietai būdingų gaminio technologijos ir dekoro bruožų, dėl to tapusius unikaliais žmonijos istorijos liudininkais [4].

Remiantis jau nebe vien funkcionalumo kriterijais, bet ir estetinio vaizdo kūrimo pagrindais verslo aplinka formuojama tikslingai, laikomasi darbo saugos reikalavimų, tačiau kartu stengiamasi išlaikyti darbo aplinkos mobilumo ir produktyvumo idėją. Kiekvieno objekto patalpinimas interjere, įrankių pritaikymas atitinkamoms erdvėms ir talpoms pagrindžiamas tiek ergonominėmis tiek estetineis normomis, šiuo atveju pabrėžiant minimalizmo bei estetizmo sąvokas. Estetiški daiktai, įrankiai interjere tarsi „suskamba“ kaip darbininko instrumentai – savo vietose, lengvai prieinami, bet kartu ir iliustratyvūs elementai lankytojams ar būsimiems klientams.

Viena iš odos savybių, teikiančių darbo aplinkai elegancijos ir dekoratyvumo, odos plastiškumas. Meno pasaulyje plastika suvokiama ir atpažįstama formose, linijose, dėmėse ir kitose meninės išraiškos priemonėse. Jų pagalba galime sukurti įvairiausių gaminius, pabrėžti formų grakštumą, eleganciją ir lankstumą. Pasitelkiant įvairias medžiagas, pavyzdžiui odą, galima rasti gausybę plastiškų formų savo kūriniais įprasinti ir pritaikyti šiandienos aplinkai. Turint omenyje, kad oda brangi ir vertinama medžiaga, meninis jos išdirbimas bei gebėjimas pateikti estetiškai ir kūrybiškai, odos plastikos objektus paverčia tikrais meno kūriniais, o darbo aplinką modernia, bet kartu menančia savo istoriją. Nuo seniausiųjų laikų odos menas nukeliavo ilgą kelią ir šiandien tiek technologijų, tiek savo, kaip medžiagos, savybių dėka yra puiki priemonė tiek interjero kūrimo, tiek verslo įvaizdžio formavime.

2. TRADICINIŲ AMATO DIRBTUVIŲ APLINKOS SAVITUMAI ISTORINĖSE GRAVIŪROSE

1 - 5 pav. Knygų spaustuvės, medžio graviūra, XVI amžius

Pateiktos medžio graviūros iliustruoja XVI – XVII amžiaus knygrišių cechų ir spaustuvių darbo aplinką, naudotą baldinę ir techninę įrangą. Ankstesniu laikotarpiu tokios graviūros nebuvo populiarios, tik joms atsiradus visuomenė turėjo galimybę vizualiai susipažinti su to meto amatininkų darbais, dirbtuvių aplinka. Skiriamasis dirbtuvių bruožas – ergonomiškumas, tiek baldinės, tiek darbo įrangos išdėstymas taip, kad vienoje patalpoje būtų patogų dirbti keliems specialistams. Prioritetiniais interjero kūrimo aspektais laikytas apšvietimas, ergonomiškumas, galimybė vienoje darbo vietoje atlikti keletą darbo etapų.

Atlikus tyrimą išsikelta tema būtų galima teigti, jog senųjų knygrišių darbo specifika ir aplinka nėra stilistiškai nutolusi nuo šiuolaikinių knygų rišėjų ir restauratorių darbo interjero, tačiau pabrėžtina tai, jog kitaip nei XVI – XVIII amžiuje veikusiu spaustuvių ir knygrišyklų meistrai, šių dienų specialistai turi ne tik savo individualias darbo vietas ir įrankius, bet ir daugumą knygos įrišimo ir perrišimo etapų atlieka patys, nėra anksčiau vyravusio darbo pasidalijimo.

3. PRAKTINĖS VEIKLOS APLINKOS FORMAVIMAS

Nuo priešistorinių laikų Lietuvos teritorijoje buvo gaminami įvairūs buitiniai dirbiniai iš odos: apavas, aprangos elementai, krepšiai, arklio pakinktai, tačiau įsigalint dvarų kultūrą, galime pastebėti, jog jau nuo senų laikų aukštuomenė puoselėjo savo prestižą ir tikslingai rengė savo darbo bei gyvenamąsias patalpas: dekoratyviniais elementais imta puošti rūmų ir dvarų interjerus (odiniai tapetai, vadinami kordibanais) bažnyčių altorius. Oda aptraukdavo krėslus ir važiavimo priemones [15].

Šiandien formuojant darbo aplinką ir renkantis tam tikrus įvaizdžio ir prestižo akcentus atsigrežiama į modernią klasiką. Labai svarbi interjero dizaino dalis yra estetinis patalpos apipavidalinimas. Žurnale "Veiklos kryptis" straipsnyje „Biuro interjeras – šansas sugundyti daugiau sėkmės“ (2007m. Nr.2, žurn. Ilona Skujaitė) „YZY“ dizaino grupės kūrybos direktorė Rytė Masionienė teigia, jog „Labai svarbu tinkamai parinkti apdailos medžiagas, baldus, dekorą. Pasiūla yra labai didelė, todėl dizaineriai turi išmanyti daug techninių ir estetinių detalių, ISO standartų reikalavimus, ir surasti geriausią tam interjerui variantą. Parenkant medžiagas, labai svarbu nepersistengti ir nepadaryti per didelės spalvų bei medžiagų įvairovės, taip pat būtina išmanyti spalvų psichologiją, labai gerai apgalvoti darbo vietos ergonomiką“.

Šiuolaikinė darbo aplinka laikydamosi būtinų standartų neretai siekia išsiskirti iš kitų įmonių konteksto, sukurti savo firminį įvaizdį, kuris taptų jos prestižo ženklu. Tikslinės įmonės turi savo skiriamuosius akcentus, kuriuos naudoja tiek interjero dekore, tiek aprangos detalėse, tiek firminiuose blankuose ir pan. Tai lyg kodas, pagal kurį klientas ją išskiria iš kitų.

Pagrindinė interjero funkcija yra sukurti tam tikrą nuotaiką. Kai kurių biuro erdvių užduotis gali būti sukurti vadinamąją trumpalaikę (angl. *short-term*) nuotaiką: tarkime, prabanga padaryti išpūdį klientams, kurie susitikimų kambaryje ar direktoriaus kabinete būna vos valandą. Tačiau to visai nereikia biuro „gyventojams“. Jiems svarbi ilgalaikė (angl. *long-term*) juos supančio interjero kuriama nuotaika [23].

Vienas iš UAB „Projektų daktaras“ įkūrėjų Andrius Dienys paklaustas kaip išsivaizduoja šiuolaikinės darbo aplinkos įrengimą sako „Modernus darbo aplinka – atvira, demonstruojanti firmos kultūrą bei stilių ir sykiu – labai funkcionali. Jeigu erdvė prikimšta technologinių naujovių, kurios neneša realios naudos – tai ne modernumas, o tik poza“ [23].

3.1. Tikslinė darbo įranga ir jos dislokavimas

6 – 7 pav. Skirtingų laikmečių odos specialistai darbo metu (1976/2010).

Baldinės įrangos poreikį padiktuoja vystomos veiklos pobūdis. Ji darbo aplinkai turi tiek praktinės, tiek teorinės įtakos: nuo įrangos kompaktiškumo ir universalumo priklauso, ar patogiu darbuotojui tam tikrus darbo etapus atikti vienoje erdveje ar tenka kiekvieną etapą atlikti pavieniui, tokiu būdu didėja laiko sąnaudos, esant ne vienam darbuotojui – galimi trugdžiai vienas kito atžvilgiu, įtampos atsiradimas.

Šiuolaikinių technologijų pasiūla milžiniška, skirtingos specifikos įmonės gali pasiūlyti individualiai suprojektuotą įrangą, ją pristatyti į pageidaujama vietą, galimas eksportavimas iš kitos šalies, taprtautiniai pirkimai. Odos meno dirbiniams įrangą galima užsisakyti internetu, bendradarbiaujant su tiekėju virtualiai.

Pateiktose skirtingo laimečio iliustracijose pristatomos dvi tos pačios specializacijos darbo aplinkos. Odininkų dirbtuvės neretai kuriamos skirtų daugiatairažei gamybai patalpų principu. Prieš keletą dešimtmečių darbo patalpos buvo projektuojamos remiantis tam tikru scheminiu išplanavimu, darbo vietų grupavimu. Šiandien taikomas liberališkesnis individualių erdvių, skirtų darbui, paskirstymas. Antrasis pavyzdys iliustruoja jaukios, galima teigti netgi šeimyninės aplinkos interjerą: kūrėjų darbo vietos greta viena kitos, įranga paskirstyta atitinkamame aukštyje, kad būtų patogų ją pasiekti ir netrugdytų dibti. Toks interjero modelis akcentuoja, jog šiandien patogios ir jaukios patalpos kuria atitinkamą darbinę nuotaiką, kurios dėka darbo sąnaudos mažėja bei gerėja darbo rezultatai, nes darbuotojai jausdami vienas kito norų bendradarbiavimą, gerą psichologinį klimatą turi puikią motyvaciją dirbti, siekti geresnių rezultatų.

Tikslinė darbo aplinka padiktuoja ir tam tikros įrangos poreikius: laboratorijoms tyrimams atlikti būtini tam tikri mikroskopai, odos išdirbimo įmonėms specialios odos apdailos įranga, knygų restauravimo įstaigose darbo stalai su šviečiančiais stalviršiais ir pan.

Tikslinės įrangos poreikius diktuoja šiuolaikinės rinkos sąlygos, konkrečios įrangos vis daugėja, tačiau net ir pačios šiuolaikiškiausios technologijos gamyboje vadovaujasi pagrindiniais dizaino principais: funkcionalumu, talpumu, modernumu, naujumu, šiuolaikiškumu, nes sukuriami individualūs įrenginiai yra ne tik funkcionalūs objektai, bet ir labai svarbi firmos įvaizdžio dalis, išsiskirianti netradicine savo konstrukcija, koloritu ar dekoratyvinėmis detalėmis.

3.2. Verslo aplinkos estetika ir aksesuarai

Vystantis technikai ir technologijoms, gamybos produktyvumas kasmet auga, rinkos užsipildo įvairiausiomis tos pačios paskirties prekėmis. Esant tokiai tendencijai, svarbiausiu ginklu konkurentinėje kovoje tampa pridėtinės vertės, t.y. - išskirtinio įvaizdžio kūrimas. Šis reiškinys yra vadinamas "rinkos psichologijos realybe" [9]. Joje svarbiausia yra ne tai, kas objektas yra iš tiesų, o tai ką apie jį mano vartotojas. Tą įrodo ir visuomenės nuomonės tyrimai, kurių metu, 89 % respondentų teigė, jog kompanijos įvaizdis dažniausiai nulemia produkto pasirinkimą, o 71 % teigė, kad kuo daugiau jie žino apie organizaciją tuo didesnę palankumą jai jaučia [2]. Todėl organizacija, kuri nori sėkmingai gyvuoti, turi taikytis prie "rinkos psichologijos realybės" ir aktyviai rūpintis savo išskirtinio įvaizdžio formavimu.

Svarbu ne tik firmos išorė, bet ir vidus, todėl tiek verslininkui, tiek tarnautojui ar vadybininkui svarbu atrodyti elegantiškai bei stilingai. Apranga aplinkiniams pasako labai daug apie asmenybę – žmogaus skonį, išsilavinimą, užimamą padėtį, net intelektą, todėl išmanyti verslo etiketą šiandien ne pageidautina, bet būtina. Teigiančių, jog tai viešų asmenų, turtingų žmonių

reikalas, - mažėja ir net kelių asmenų kolektyve tampa svarbu vadovautis jau per šimtmečius nusistovėjusiomis etiketo taisyklėmis.

3.3. Dalykinė apranga bendro įvaizdžio sudedamoji dalis

Drabužiai visada buvo neatskiriama žmogaus kultūros, įvaizdžio, net visuomenės padėties dalis. Todėl keičiantis visuomenės kultūrai keičiasi ir aprangos stilius. Aprangos taisyklės įvairiose šalyse nevienodos – jas lemia tradicijos, papročiai ir netgi klimatas [6]. Šiandien nėra paprasta aiškiai apibrėžti klasikinę elegantišką drabužį, kuris būtų skirtas kasdieniniam privačiam gyvenimui ir darbui, nes vargu ar dar egzistuoja labai griežtos taisyklės, kada ir kur ką reikėtų dėvėti, tačiau dalykinio stiliaus drabužiai visada būna klasikiniai, be jokių įmantrybių, o pageidaujamo šarmo aprangai suteikia nebent keli aksesuarai ar papuošalai.

Kokius rūbus reikia dėvėti, pirmiausiai apibrėžia žmogaus profesija, bei užimamos pareigos. Daugelis žmonių kasdieniniame gyvenime susiduria su gausybe klausimų, susijusių su drabužiais, jų spalva, forma, elegantiškumo samprata. Nesunku nuspręsti, kaip apsirengus eiti į sporto salę ar grybauti, o dalykinei aprangai keliama nemažai reikalavimų. Darbe, susitikimuose su svarbiais asmenimis, derybose, pasitarimuose ir priėmimuose kiekvienas veiklus žmogus, kuriam svarbi aplinkinių nuomonė, privalo dėvėti tik tinkamus tai progai drabužius. Šią dalykiniame pasaulyje labai svarbią sritį reguliuoja visuotinai pripažinti bendrieji protokoliniai aprangos reikalavimai. Suprantama, jiems turi įtakos ir atitinkamos šalies papročiai, kultūra [6].

8 pav. Odos specialistai darbo metu

9 – 10 pav. Odos specialistai darbo vietoje (JAV/Canada)

Skiriamasis odininko aprangos akcentas – prijuostė. Ji būtina ir neatsiejama odininko darbo dalis. Remiantis XV – XVIII amžiaus graviūromis, pirmųjų knygišyklų vaizdiniais galima daryti išvadą, jog odininko darbo specifika dalykinei aprangai išskėlė keletą prioritetų: laisva ir patogiai apranga, galvos apdangalų darbo metu poreikis bei patogiai avalynė. Turint omenyje, kad šios specializacijos atstovai nemažai laiko praleidžia stovėdami, visas krūvis tenka apatinei kūno daliai, ypačiai pėdoms, todėl dalykinės avalynės pasirinkimas yra labai svarbus aspektas. Pateiktuose pavyzdžiuose matyti, jog ypatingų reikalavimų odininko aprangai šiandien nėra keliami, tačiau išlieka viena svarbiausių, jau minėtų, detalių – prijuostė. Anksčiau vyravęs tam tikras prijuostės ar chalato modelio standartas, šiandien pateikiamas keletu variacijų, arba sumodeliuojami individualiai, pagal odininko pageidavimą. Svarbu, kad prijuostė taptų ne tik pagalbininku darbo eigoje, bet ir skiriamuoju odininko aksesuaru apsilankius dirbtuvėse klientams ir pan.

Rūpestingai parinktas, atitinkantis paros laiką ir aplinkybes drabužis sutiktajam palieka gerą pirmąjį įspūdį, rodo asmenį esant tvarkingą, gerbiantį save ir kitus, leidžia jam pačiam gerai jaustis aplinkoje. Kokie aksesuarai tinka prie vienokio ar kitokio stiliaus drabužių, kaip atrodyti elegantiškai ir dėl savo aprangos nepatekti į keblią padėtį,- šie klausimai aktualūs visiems, o ne tik verslininkams ar valstybės tarnautojams. Apranga turi atitikti tam tikras taisykles, be abejo, būti labai švari ir tvarkinga, gerai išlyginta. Renkantis drabužį atsižvelgiama į figūros ypatybes, ūgį, odos ir akių spalvą, amžių ir t.t. (Misevičius, V., 2004).

4. ŠIUOLAIKINIŲ DIZAINERIŲ DARBO APLINKOS SPRENDIMAI

11 – 13 pav. Šiuolaikiniai biuro interjerai, JAV, 2011 m.

Iliustracijose pateikti šiuolaikinių biurų interjerai, Jungtinėse Amerikos valstijose 2010 metais išrinkti vienais moderniausių ir ergonomiškiausių dizaino ir praktiškumo prasme. Bendra stilistika padiktuoja vyraujančią aptakių, plastiškų formų tendenciją.

Apšvietimas, baldai, erdvės išplanavimas vieni svarbiausių šiuolaikinio biuro interjero elementų, darančių rimtą įtaką darbuotojams ir jų darbo našumui. Sukurti darbui palankią aplinką – itin kruopštus ir išmanymo reikalaujantis procesas. Ne mažiau svarbi interjero dizaino dalis yra estetinis patalpos apipavidalinimas. Labai svarbu tinkamai parinkti apdailos medžiagas, baldus, dekorą. Parenkant medžiagas, labai svarbu nepersistengti ir nepadaryti per didelės spalvų bei medžiagų įvairovės, taip pat būtina išmanyti spalvų psichologiją, labai gerai apgalvoti darbo vietos ergonomiką. Itin svarbūs akcentai yra baldai, jų forma, aukštis, patogumas, atstumai tarp kėdžių, apšvietimas, vėdinimo sistema. Svarbu, kaip biure išdėliota darbo technika.

Šiuolaikinio biuro stilistiką dažnai sufleruoja pati verslo sritis, nes vienas stilius tinka advokatų kontorai, kitas – reklamos agentūrai. Biuro išvaizda neabejotinai turi įtakos verslo įvaizdžiui, todėl labai svarbu tinkamai įrengti vietą, kurioje bus priimami klientai, pavyzdžiui, ar yra kur atsisėsti, ar pakanka klientui erdvės, kad jaustųsi patogiai.

5. KNYGŲ ĮRIŠIMO IR DOKUMENTŲ RESTAURAVIMO CENTRŲ ŠIUOLAIKINĖS DARBO APLINKOS ANALIZĖ

5.1. Lietuvos mokslų akademijos restauravimo skyriaus darbo aplinka

Lietuvos mokslų akademija yra nepriklausomas ekspertas ir patarėjas mokslo bei studijų, kultūros, socialinės raidos, ūkio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technikos ir technologijų bei kitais klausimais. Lietuvos mokslų akademija yra kelių mokslo įstaigų bei fondų steigėja, leidžia mokslo darbus, žurnalus, informacinius leidinius, rengia vadovėlius aukštosioms mokykloms. Akademijoje nuolat vyksta Lietuvos bei tarptautinės mokslinės konferencijos, mokslininkų susitikimai, akademiniai skaitymai, parodos.

Mokslų akademija:

- yra įsteigusi 15 vardinių mokslo premijų;
- skatina jaunųjų mokslininkų ir studentų mokslinę veiklą kasmet skirdama po 10 premijų jauniems mokslininkams ir po 15 – aukštųjų mokyklų studentams;
- padeda skirti Lietuvos mokslo premijas;
- nuo 2008 m. kartu su Lietuvos banku skiria Vlado Jurgučio premiją.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka įkurta 1941 m. sausio 16 d. kartu su Lietuvos mokslų akademija Vilniuje kaip Lietuvos mokslų akademijos Centrinė biblioteka, kuri nuo 1990 m. veikia kaip Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. Pradinį fondą sudarė perimti vienos didžiausių Vilniaus bibliotekų (Emilijos ir Eustachijaus Vrublevskių biblioteka), kurios rūmuose įsikūrė, dokumentai, taip pat rinkiniai, kuriuos sukaupė Lietuvos evangelikų reformatų sinodas, įkurtas 1557 m., Lietuvių mokslo draugija, Vilniaus Romos katalikų dvasinė seminarija, Stačiatikių dvasinė seminarija, Baltarusių mokslo draugija, Centrinė kariuomenės ir kitos bibliotekos.

1941 m. biblioteka turėjo 380 000 t. knygų ir periodinių leidinių, 15 000 rankraščių. Po Antrojo pasaulinio karo fondai papildyti uždarytų bažnyčių, vienuolynų, nacionalizuotų muziejų, draugijų, dvarų ir asmeninių (Romerių, Kosakovskių, Tiškevičių) bibliotekų dokumentais – senais, retais spaudiniais, rankraščiais ir kita medžiaga). 1944 m. pabaigoje - 1945 m. pradžioje Lietuvos mokslų akademija organizavo ekspediciją į Rytų Prūsiją (dab. Kaliningrado sritis) gelbėti be globos ir priežiūros likusių bibliotekų ir archyvų medžiagos. Tos ekspedicijos dėka Lietuvos mokslų akademijos biblioteka pasipildė gausia knygų ir rankraščių kolekcija.

Darbo aplinka. Mokslų akademijos rūmų architektūra žavi ir priverčia susimastyti apie senųjų ir šiuolaikinių architektų sprendimų santykį. Restauravimo skyriaus patalpos jaukios, maloniai nuteikiančios darbui. Interjere vyrauja šviesios, ramios spalvos. Kabinetų išplanavimo skiriamasis bruožas – aukštos lubos, suteikiančios didesnės erdvės įspūdį. Darbo kabinetuose dirba po du, tris restauratorius. Nors patalpos nėra didelės, tačiau įrengimai ir įrankiai išdėstyti taip, kad darbo eigoje viską būtų galima rasti darbo kabinete, be ilgų klaidžiojimų iš patalpos į patalpą. Svarbesniems, didesnių patalpų ir įrankių reikalaujantiems, restauravimo etapams įrengtos atskiros patalpos.

14 - 15 pav. Popieriaus valymui/naujo priauginimui skirtos talpos; popieriaus ruošinių džiovykla

Darbo specifika. Restauratorių darbo metodika remiasi etikos kodeksu ir restauratoriaus nuostatais. Kalbinama restauratorė pabrėžia, jog visų pirma, dirbant tokio tipo darbą, svarbiausia žmogiškasis faktorius, asmeninės darbuotojo savybės, kurios ir nulemia ar žmogus tinka šiam darbui, ar ne. Restauravimo specialistai ruošiami Vilniaus dailės akademijoje bei Vilniaus universiteto chemijos fakultete. Labiausiai akcentuojamas darbo pobūdis – knygą restauruoti optimaliai technologiškai, o ne meniškai. Svarbu gerai įvaldyti visas restauravimui būtinas technologijas, naudojamas medžiagas, vengti sintetikos. Vienos knygos restauravimas pavedamas keliems atskirų operacijų specialistams.

Medžiagos, kurias naudoja restauratoriai, patenka į Lietuvos rinką iš įvairių Europos šalių: Vokietijos, Lenkijos, Estijos, Italijos, Anglijos ir t.t. Žinoma, jei yra galimybė gauti kokybiškų medžiagų Lietuvoje, vien Europa neapsiribojama. Daugelį restauravimo reikmenų pasigamina ir patys darbuotojai: muilažoles, pergamentą, klijus ir pan. Pagrindinis prioritetas – tradicijų laikymasis, tiek restauruojant, tiek kuriant restauratoriaus darbo aplinką.

16 pav. Rankų darbo pergamentas

17 pav. Restauravimui paruoštas popieriaus pakaitalas

Darbo aplinkos estetika. Tik įžengus į restauravimui skirtas patalpas susiformuoja nuomonė, jog šis akademijos padalinys ne tik stengiasi išlaikyti istorinį interjerą, bet nuolatos jį puoselėja. Restauratorės noriai pasidalina mintimis apie tai, kaip pačios savo jėgomis restauruoja ne tik mokslų akademijos bibliotekos leidinius, bet ir restauratorių darbo aplinkai skirtus baldus: spintas, stalus, komodas. Bendras įvaizdžio kūrimas pasiteisina optimaliai – puikiai suderintos šiuolaikinės ir tradicinės interjero idėjos, nedominuoja nei viena iš jų. Kadangi senieji istoriniai baldai yra gana masyvūs, jie dominuoja kaip akcentai, tačiau moderni įranga juos darniai papildo, tokiu būdu išpildant darbo erdvę. Specialiose patalpose, skirtose tik atskiroms restauravimo operacijoms, galime išvegti panašumų su Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos restauravimo skyriaus patalpomis. Visur vyrauja griežta precizika, sterilios talpos, įrankiai. Nors įranga nėra ypatingai šiuolaikiška, tačiau funkcionuoja ir duoda gerų rezultatų. Individualios darbo vietos įrengtos patogiai, nekelia įtampos keliems restauratoriams dirbant vienoje patalpoje. Vienas iš galimų darbo aplinkos patobulinimo aspektų - oro kondicionieriaus trūkumas, kadangi darbo eigoje nėra traukos, tai truputėlį komplikuoja tam tikrus restauravimo etapus.

18 pav. Knygų restauratoriaus darbo vieta

15 pav. Tradicinio dizaino rašomajam stalui pritaikytas šiuolaikinis

19 pav. Specialus šviečiantis stalviršis, skirtas knygos restauravimui

5.2. Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos restauravimo centro ir knygrišyklos erdvės ir įranga

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka yra nacionalinė kultūros ir informacijos įstaiga, kaupianti, organizuojanti ir sauganti dokumentinį Lietuvos kultūros paveldą, formuojanti Lietuvos mokslui, švietimui, kultūrai ir ūkiui aktualių Lietuvos ir užsienio dokumentų fondą bei teikianti informacinio aprūpinimo paslaugas visuomenei.

Nacionalinės bibliotekos uždaviniai – kaupti ir saugoti ateities kartoms Lietuvos ir su Lietuva susijusį dokumentinį kultūros paveldą, užtikrinti jo sklaidą ir prieigą Lietuvos ir pasaulio vartotojams, aktyviai dalyvauti žinių visuomenės kūrimu, naudojant šiuolaikines informacijos technologijas, tobulinti savo veiklą ir paslaugas, padedant kiekvienam Lietuvos piliečiui nenutrūkstamai mokytis ir tobulėti, teikti metodinę paramą Lietuvos bibliotekoms, vykdyti bibliotekininkystės, bibliografijos, informatikos ir knygotyros mokslinius tyrimus, plėtoti bibliotekininkystės teoriją ir praktiką spartinant integraciją į tarptautinės bibliotekininkystės procesus.

Lietuvos nacionalinė biblioteka įkurta 1919 m. Savo veiklą pradėjo Kaune kaip Valstybinis centrinis knygynas, o 1963 m. buvo perkelta į Lietuvos sostinę Vilnių. 1988 m. bibliotekai suteiktas pirmosios lietuviškos knygos autoriaus Martyno Mažvydo vardas, o 1989 m. suteiktas Nacionalinės bibliotekos statusas. Tai pagrindinė Lietuvos viešo naudojimo mokslinė biblioteka, atliekanti ir parlamentinės bibliotekos funkcijas.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka šiandien:

- kaupia ir saugo kitus šalies kultūrai turinčius vertę publikuotus ir nepublikuotus dokumentus;
- aptarnauja Lietuvos ir užsienio piliečius, įstaigas ir organizacijas;
- rengia ir leidžia nacionalinės bibliografijos leidinius, kitas bibliografines rodykles, sudaro suvestinius katalogus ir duomenų bazines;
- vykdo Lietuvoje išleistų dokumentų statistinę apskaitą, teikia jiems tarptautinius standartinius numerius (ISSN, ISBN, ISMN);
- kuria ir diegia Lietuvos integralią bibliotekų informacijos sistemą LIBIS;
- vykdo fondų apsaugos, restauravimo ir mikrofilmavimo programas;
- tyrinėja bibliotekininkystės, bibliografijos, knygotyros teorijos, istorijos ir praktikos problemas, rengia mokslines konferencijas, leidžia mokslinius ir metodinius leidinius, profesinį žurnalą „Tarp knygų“;
- vykdo nacionalinius, regioninius ir tarptautinius strateginius projektus;
- rengia parodas, literatūros vakarus ir kitus kultūrinius renginius, propaguoja Lietuvos kultūrą ir mokslą užsienyje.

Nacionalinės bibliotekos dokumentų fonde sukaupta 6,7 milijono fizinių vienetų 1,7 milijono pavadinimų spausdintų ir kitų dokumentų.

Knygos ir serialiniai leidiniai	4 956 857 fiz.vnt.
Rankraščiai	74 683 fiz.vnt.
Mikrokopijos	81 523 fiz.vnt.
Kartografijos dokumentai	12 326 fiz.vnt.
Natos	114 924 fiz.vnt.
Vaizdiniai dokumentai	98 350 fiz.vnt.
Garsiniai regimieji dokumentai	82 510 fiz.vnt.
Kiti dokumentai	1 330 365 fiz.vnt.

20 pav. Dokumentų fonduose esanti literatūra

Nacionalinės bibliotekos fondus sudaro trys pagrindinės dalys: nacionalinis publikuotų dokumentų archyvinis fondas, pagrindinis fondas ir specialieji rinkiniai (retų knygų, rankraščių, meno, muzikos, tarptautinių organizacijų ir kitų dokumentų fondai).

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka bendradarbiauja su įvairiomis nacionalinėmis ir tarptautinėmis bibliotekinėmis institucijomis ir organizacijomis. Nuo 1992 m. biblioteka yra Tarptautinės bibliotekų asociacijų ir institucijų federacijos (IFLA) narė, dalyvauja Europos nacionalinių bibliotekų direktorių konferencijos (CENL) fondo, Pasaulio nacionalinių bibliotekų direktorių konferencijos (CDNL), Europos mokslinių bibliotekų asociacijos (LIBER), Baltijos jūros kraštų bibliotekų darbo grupės (Bibliotheca Baltica), Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY), Tarptautinės muzikos bibliotekų asociacijos (IAML), Tarptautinės teisės bibliotekų asociacijos ir kitų organizacijų veikloje. Biblioteka aktyviai dalyvauja šių institucijų vykdomuose tarptautiniuose projektuose. Nuo 2007 m. Nacionalinė biblioteka yra Europos bibliotekos (The European Library, TEL) narė ir dalyvauja Europos skaitmeninės bibliotekos „Europeana“ kūrime.

Nacionalinės bibliotekos dalyvavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose tinkluose leidžia įgyvendinti reikšmingus projektus, kurie lemia teigiamus pokyčius Lietuvos bibliotekose ir kitose šalies atminties institucijose [25].

LNB (Lietuvos Nacionalinė Biblioteka) yra:

- valstybinė universali lietuviškų, lituanistinių ir užsienio dokumentų saugykla,
- nacionalinis publikuotų dokumentų archyvinis fondas,
- nacionalinės bibliografijos, lituanistinių leidinių valstybinio registravimo centras,
- Lietuvoje publikuotų dokumentų statistinės apskaitos centras,
- tarptautinių standartinių numerių suteikimo ir registracijos centras,
- socialinių ir humanitarinių mokslų, politikos, ekonomikos ir kultūros informacijos centras,
- šalies bibliotekų tiriamosios ir metodinės veiklos koordinavimo centras,
- Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS) centras,
- depozitinė Europos Sąjungos, Pasaulio banko ir Tarptautinės atominės energijos agentūros biblioteka.

LNB atvira visiems Lietuvos ir užsienio piliečiams be jokių apribojimų. Pirmenybė teikiama mokslo, studijų, informacijos, kultūros ir pažintinių poreikių tenkinimui.

LNB suteikia galimybę naudotis knygų, periodinių, serialinių ir informacinių leidinių, rankraščių, mikroformų, vaizdo ir garso dokumentų, senų ir retų spaudinių, kompaktinių diskų, Lietuvos respublikos ir užsienio šalių bei tarptautinių organizacijų dokumentų fondais, lokaliomis ir nutolusiomis duomenų bazėmis, tradiciniais ir kompiuteriniais katalogais, internetu. Lankytojų dėmesiui nuolat atnaujinamos parodos, rengiami susitikimai, organizuojamos konferencijos, kiti renginiai. Nauji skaitytojai apmokomi naudotis biblioteka. Kvalifikuotą informaciją ir konsultacijas teikia bibliotekos specialistai. Informacija teikiama žodžiu, raštu, telefonu, faksu, elektroniniu paštu [25].

Darbo aplinka. Didžiausiu prioritetu laikomas modernumas, šiuolaikiškumas, naujausios technologijos. Daugiausiai dėmesio rengiant patalpas skiriama praktiškumui ir funkcionalumui. Patalpos dviejų tipų: restauravimo ir knygų perrišinėjimo. Bendras bruožas: visos darbo vietos sumodeliuotos taip, kad darbo vietą nuo kitos skiria medinė pertvara, o darbo vietos išsidėsčiusios viena eile. Kiekvienas darbuotojas turi sąlygas darbo erdvę įsirengti individualiai, kad būtų pasiekiamas maksimalus darbo rezultatas. Poilsio patalpos šiuo metu įrenginėjamos. Kiekviename erdvių projektavimo etape galima išvelgti inovatyvaus biuro elementų. Knygų restauravimo skyriaus vedėja pabrėžia - interjeras buvo kuriamas ne „iš idėjos“. Buvo konsultuojamasi, stebima, nagrinėjama ir projektuojama remiantis jau esančiais rinkoje darbo aplinkos baldų pavyzdžiais, juos pritaikant būtent tokio pobūdžio veiklai – restauravimui ir perrišinėjimui.

21 pav. Knygų perrišinėjimo skyriaus darbo patalpos

22 pav. Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos restauravimo skyriaus darbo patalpos

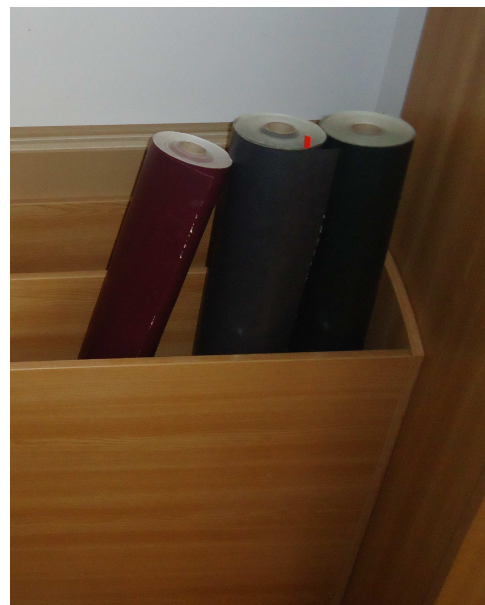

23 pav. Knygrišio darbo vieta

24 pav. Knygų restauratorius darbo metu

Tiek restauravimo, tiek knygrišyklos patalpose naudojami specifiniai įrankiai ir įranga. Knygrišyklos tikslas - perrišti senus leidinius, įrišti trūkstamus naujai atspausdintus intarpus knygose (jei yra vietų, kur tekstas nebeįskaitomas, lapai iškritę ir pan.). Svarbiausia, kad knyga teiktų kuo kokybiškesnę informaciją: atsiribojama nuo restauravimo, pavyzdžiui, vietoje jau suirusių ar nebeįskaitomų vietų knygoje įrišami baltos spalvos spausdinimui skirtos popieriaus labai, nors knygos lapai nuo savo ilgaamžiškumo gali būti ir gelstelėję, spalviškai pakitę. Dažniausiai perrišamos bibliografijos skyriaus knygos, mokyklinė literatūra. Knygrišės taip pat gamina įvairias dėžutes knygoms, smulkmenoms susidėti. Darbo rezultatai demonstruoja kokybiškumą, įrišimo estetiką bei aukštą kultūrą. Naujai perrišti leidiniai tarsi gimsta iš naujo. Bibliotekos fondose perrišamos ne tik knygos, bet ir periodinė literatūra: sukuriama tvirti viršeliai, leidiniai komplektuojami pagal metus, mėnesius ir pan.

25 – 26 pav. Sugrupuoti laikraščiai perrišimui; perrišimams naudojamas popierius

Darbo specifika. Restauravimo skyriuje dirba šešios knygrišės (trys iš jų priklauso Vilniaus knygrišių gildijai). Tapti knygų restauratoriumi yra ilgas ir aukštų techninių rezultatų reikalaujantis darbas. Knygų restauratoriaus vardą asmuo įgyja tik po trijų metų praktinio darbo. Jaunesnius specialistus restauratoriai apmoko nuo pradinių žinių apie restauravimą, iki aukščiausių technologijų taikymo praktikoje. Per metus restauruojama apie šimtas bibliotekos knygų, tačiau neretai yra egzempliorių, kuriuos po minimalios restauracijos konservuoja (patalpina fonduose), nes dokumentas būna per daug suiręs ir nenorima prarasti jo kultūrinės ir istorinės vertės. Kiekvienas restauravimo etapas individualiai svarbus, būtinas detalus visų knygos restauravimo procese naudojamų technologijų išmanymas. Darbo pasidalijimas garantuoja kokybišką knygos restauravimą ir vertybės išsaugojimą ateinančioms kartoms. Kiekvienai operacijai skirtos atskiros patalpos: popieriaus valymui, džiovinimui, restauravimui, perrišimui ir pan.

27 – 29 pav. Popieriaus restauravimo įranga

Darbo aplinkos estetika. Įvertinus tiek restauravimo, tiek knygrišyklos skyrius galima daryti išvadą, jog rengiant ir puoselėjant darbo aplinką laikomasi griežtos disciplinos tiek patalpų švaros, tiek optimalių ergonominių sąlygų išlaikymui. Sterilūs mėgintuvėliai, įvairūs specialūs dėklai, talpos, vonelės ir kita įranga demonstruoja nuolatinį įstaigos sekimą šiuolaikinėmis technologijomis. Šiuo metu naudojami ne tik ilgamečiai mikroskopai, bet ir ypatingai modernūs tyrimų, pavyzdžiui, popieriaus rūgštingumą nustatantys, elektroniniai mikroskopai. Anksčiau naudotus dviejų mėgintuvėlių tipo mikroskopus dabar pakeitė modernesnis vieno mėgintuvėlio principo įtaisas.

30 – 34 pav. Laboratorijos, nustatančios popieriaus rūgštingumą, įranga.

Restauravimui naudojamos įvairios tiek chemiškai aprobuotos, tiek natūralios medžiagos. Prioritetas visada teikiamas chemiškais bandymais paremtiems preparatams, paruoštiems restauravimo laboratorijose. Neretai bandymai trunka savaitę ir ilgiau. Kiekvienas restauravimo etapas remiasi tam tikra metodologija ir reikalauja maksimalaus tikslumo bei optimalaus rezultato. Skirtingus restauravimo etapus kontroliuoja tiksliniai asmenys ir atsako už pavienes, o ne visas restauravimo operacijas. Visa literatūra, patenkanti į restauravimo skyrių, priklauso M. Mažvydo bibliotekai ir po restauravimo patenka į fondus, kurie prieinami tik su spec. leidimu, aukštesnio laipsnio studijų pakopos studentams.

Visi cheminiai bandymai atliekami uždaroje talpose, vonelėse su stiklinėmis sienelėmis, stiklinėse kolbose ir pan. Naudojamos apsauginės priemonės neleidžiančios pažeisti žmogaus gyvybiškai svarbių organų. Labai pavojingos yra nuodingos jau koncentravimui paruoštų knygų pelėsių dulkės, kurios nuvalomos specialiais įrankiais, naudojant kvėpavimo takų ir rankų apsaugas (respiratorius ir pirštinaites).

35 pav. Pelėsių valymui paruošta knyga

36 pav. Knygų sterilizavimo talpos

5.3. Vilniaus universiteto bibliotekos restauravimo skyriaus interjero skiriamieji bruožai

Vienas iš pasirinktų tikslinės darbo aplinkos interjero ir stiliškos tyrimo objektų – Vilniaus universiteto restauravimo skyriaus. Būtina paminėti, jog Vilniaus universiteto biblioteka įkurta 1570 m. Jos pagrindą sudarė Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto bei Vilniaus vyskupo sufragano Jurgio Albinijaus knygų rinkiniai. Universiteto biblioteką papildė ir Vilniaus vyskupo bei Vilniaus universiteto steigėjo Valerijono Protasevičiaus testamentu paliktos keletas tūkstančių knygų, daugelio to meto Lietuvos bažnyčios hierarchų bei didžiųjų krašto magnatų dovanoti knygų rinkiniai. Ilgainiui bibliotekoje buvo sukaupta daug retų spaudinių. Nuo 1965 m. Vilniaus universiteto biblioteka yra Jungtinių Tautų organizacijos ir jos padalinių deponuota biblioteka, ji gauna ir UNESCO dokumentus. Dabar bibliotekoje saugoma 5,3 milijono spaudinių.

Retų spaudinių skyriuje yra apie 180 tūkstančių didelės mokslinės, kultūrinės ir istorinės vertės spaudinių, išleistų iki 1800 metų: 313 inkunabulų, 1650 paleotipų, žymių Vakarų Europos leidėjų - Aldų, Elzevierų, Plantinų - leidinių, didžiausias Lietuvoje senųjų lietuviškų knygų rinkinys. Čia saugomas kartografijos fondas iš daugiau kaip 1000 senųjų atlasų ir 10 tūkstančių žemėlapių, sudarytų žymiausių XVI-XVIII a. pasaulio kartografų. Jame yra ir Vilniaus universiteto profesoriaus Joachimo Lelewelio kartografijos kolekcija.

Rankraščių skyriuje saugoma per 226 tūkstančius XIII-XX a. dokumentų įvairiomis pasaulio kalbomis. Viena didžiausių rankraščių fondo dalių - senojo Vilniaus universiteto ir jo profesorių asmeniniai archyvai. Mokslo raidą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje rodo traktatų ir mokslo darbų rinkinys. Rankraščių skyriuje yra ir specialiųjų rankraščių rinkinių bei kolekcijų: meno kūrinių, architektūros planų, pergamentų, gaidų, autografų, fotografijų ir kt. Pergamentų kolekcijos rankraščiai įdomūs ne tik dėl turinio, bet ir dėl įvairių vaško antspaudų. Autografų kolekcijoje yra Victorio Hugo, Voltaire'o, Pierre'o Jeano Beranger ir kitų žymių žmonių autografų. Puoselėjant senų bibliotekų tradicijas, kolekcionuoti ir dailės kūriniai. Grafikos darbai Vilniaus universiteto bibliotekoje renkami ir saugomi nuo XIX a. pradžios, kai 1805 m. Vilniaus universitete buvo atidaryta Raižybos katedra ir įkurtas Graviūrų kabinetas. Dabar ši unikali bibliotekos fondo dalis, kurioje yra apie 73 tūkstančius darbų, saugoma Grafikos kabinete. Jame yra ir ekslibrisų rinkinys - Lietuvos, Lenkijos ir kitų kraštų knygų ženklai, sukurti XIX amžiaus antroje pusėje [8].

Darbo aplinka. Tik įžengus į Vilniaus universiteto bibliotekos restauravimo skyriaus patalpas galima pajauti tvyrančią nuolatinio darbo „su polėkiu“ atmosferą. Dirbantis kolektyvas spinduliuoja pozityvia nuotaika ir geranoriškumu, noriai informuoja vienais ar kitais rūpimais tyrimų klausimais. Kalbinamas vienas iš restauratorių Sigitas Tamulis užsimena, jog nuolat tenka susidurti ne tik su universiteto pateikiamais leidiniais restauravimui, bet taip pat su individualiais užsakymais. Darbui erdvės nėra daug, be to patalpos įrengtos tokioje universiteto vietoje, kuri priešgaisriniame plane nurodo išėjimo vietą - tai turi didelės įtakos pasirenkant vienokius ar kitokius interjero baldus (būtinai atitinkami atstumai ir laisva vieta praėjimui gaisro atveju). Patalpose dirba penki žmonės: keturi vyrai ir viena moteris. Visi vyrai priklauso Vilniaus knygrišių gildijai ir šalia darbo universitete noriai kuria meninius knygų įrišimus individualiems asmenims. Darbo aplinkos interjeras susikirstytas nedidelėmis sekcijomis: skyriaus vedėjos darbo vieta ir knygrišių – restauratorių darbo vietos palei langus į universiteto vidinį kiemelį. Baldų stilistika ir tipas mišrus, galima pastebėti ir senų, savo istoriją menančių baldų, ir šiuolaikinių, modernių, daugiafunkcinių interjero akcentų.

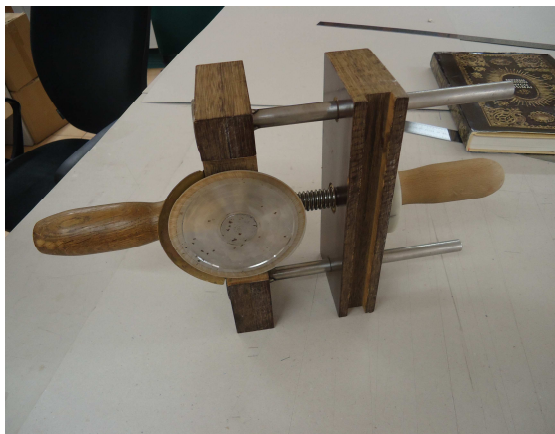

37 – 39 pav. Įvairių stilių baldinė įranga vienoje vietoje

Patalpų išplanavimas, architektūrinės arkos, pilies rūšio tipo darbo patalpos vizualiai atrodo estetiškai ir menančios savo istoriją. Pakalbintas kolektyvas pabrėžia, jog nieko keisti būtent interjero dizaine neturi galimybių, nes tai jau nebe jų kompetencija, todėl dirba esamomis sąlygomis, kurios leidžia pasiekti optimalių darbo rezultatų. Senieji baldai atlieka ne tik esetinę bet ir pritaikomumo funkciją. Senujų baldų dizainas ir spalvinis koloritas išsiskiria iš kitų interjere dominuojančių pilkų ir baltų atspalvių baldų, tačiau būtent šie natūralių atspalvių baldai tampa akcentais ir yra netik tvirti, patvarūs, bet puikiai pritaikomi rankraščių ir kitų leidinių saugojimui.

Darbo specifika. Darbo procese restauratoriai naudoja tiek Lietuvos rinkoje esančias, tiek iš užsienio atgabentas medžiagas. Visi restauratoriai pabrėžia, jog svarbiausia išlaikyti knygos

autentiškus įrišimus ir išsaugoti kultūrinę vertę. Už knygos perrišimo ir restauravimo etapus atsakingas vienas restauratorius – nėra darbo pasidalijimo. Darbui naudoja tradicinius knygrišių – restauratorių įrankius, šiuolaikinių technologijų neatsisako. Prioritetą teikia jau išbandytoms ir nusistovėjusioms knygos rišimo tradicijoms.

40 pav. Knygos bloko apipjovimo įrankis

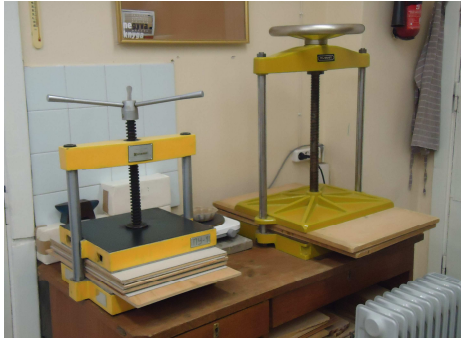
41 pav. Literų išspaudimui naudojamas įrankis

Darbo aplinkos estetika. Vilniaus universiteto knygų restauravimo skyrius yra įsikūręs patogiose darbu patalpose. Kiekviena patalpų kertelė išnaudojama tiksliai, darbiniai įrankiai turi tam tikras talpas bei spinteles, darbo stalai ir didesnės interjero detalės talpinamos stengiantis išlaikyti tam tikrą distanciją tarp restauratorių darbo vietų. Darbo aplinka panaši kaip ir Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos restauravimo ir knygų įrišimo skyriuose. Viena iš interjero puošmenų, kaip išskiria restauratorius knygrišys Sigitas Tamulis, tai ant sienos kabantis paveikslas, kuriame įrēminta Vilniaus knygrišių cecho statuto privilegija iš LDK Jono Kazimiero teikiamojo rašto. Darnus kolektyvas, maloni darbo atmosfera bei nuolatinis aktyvus gyvenimo tempas iliustruoja puikų knygrišių – restauratorių darbą tiek kaip atstovų Vlniaus universisteto, tiek Vilniaus knygrišių gildijos.

5.4. Šiuolaikinių knygų įrišimo ir restauravimo dirbtuvių aplinkos stilistikos bendrieji bruožai

Kuriant darbo aplinką metų tėkmėje susiklostė tam tikros tradicijos ir principai, kurių pageidaujama laikytis įrengiant tikslias darbo patalpas. Interjero baldai ir jų išdėstymas, o kartais ir organizacinės technikos komplektavimas labai priklauso patalpų pobūdžio. Lietuvoje paplitęs kabinetinis, arba sekcinis, patalpų išplanavimas [2].

Remiantis ergonominių tyrimų išvadomis nuolat tobulinamos darbo priemonės, kuriamos patogios darbo vietos ir optimalios darbo aplinkos sąlygos, didinančios darbo našumą, tausojančios dirbančiojo sveikatą, mažinančios įtampą ir nuovargį [3]. Apžvelgus knygrišių

ERROR: ioerror
OFFENDING COMMAND: image

STACK: